

Urbanik Tímea

SZTE Juhász Gyula Pedagógusképző Kar

ORCID:0000-0002-8228-2384

Generációs olvasmányok? Irodalmi pedofília?

A 2022-es szegedi olvasáskutatás toplistái

Absztrakt

A Kapocs Kutatócsoport 2022-es szegedi olvasáskutatásának felső tagozatosai mind digitális bennszülöttek, a Z generáció utolsó éveiben születtek. Válaszaik összevetése a 11 évvel korábbi szegedi olvasáskutatás adataival (Bozsó et al. 2011) és a 2017-es és 2019-es országos reprezentatív olvasáskutatás adataival (Tóth 2020) generációs sajátosságok és trendszerű változások megfigyelését segíti.

Mit mutat a kedvenc olvasmányok listája, milyen kapcsolatban áll a kötelező olvasmányokkal, s az életkori sajátosságokkal? Milyen műfajok, szerzők, sorozatok, brandek irányába fogékony a felsős korosztály. Vannak-e jelenleg generációs olvasmányok? S mindennek vannak-e szegedi, lokális vonatkozásai? Ezekre a kérdésekre keresi a válaszokat a tanulmány a szegedi 2022-es kutatás 421 felső tagozatos adatközlőjének válaszait összevetve a 2011-es szegedi kutatás 343 adatközlőjével és a 2017-es és 2019-es országos reprezentatív kutatás adataival.

Kulcsszavak: olvasáskutatás, olvasási szokások, olvasóvá nevelés, Z generáció

Generational readings? Literary pedophilia?

The top lists of the 2022 reading research in Szeged

The upper class students of the Kapocs Research Group's 2022 reading research in Szeged are all digital natives, born in the last years of Generation Z. Comparing their answers with the data of the Szeged reading research 11 years earlier (Bozsó et al. 2011) and with the data of the national representative reading research of 2017 and 2019 (Tóth 2020) helps to observe generational characteristics and trend-like changes.

What does the list of favorite readings show, how does it relate to the mandatory readings, and to age characteristics? What genres, authors, series, and brands are the seniors receptive to? Are there currently generational readings? And does everything have Szeged, local aspects? The study seeks answers to these questions by comparing the answers of the 421 high school informants of the 2022 research in Szeged with the 343 informants of the 2011 research in Szeged and the data of the 2017 and 2019 nationally representative research.

Keywords: reading research, reading habits, reading surveys, Z generations

„Katalogizáltam a könyvtáramat. Százötveneg könyvem van, nem számítva a gyerekkönyveket.”
(Sue Townsend: A 13 és 3/4 éves Adrian Mole titkos naplója)

Bő negyven éve jelent meg a több generáció fontos könyvének tekinthető *A 13 és 3/4 éves Adrian Mole titkos naplója*, Sue Townsend műve, Békés Pál fordításában. Az X és Y generációs olvasók számára a kamaszkor ellentmondásosságát és sokféleségét megmutató könyv kifejezetten segítő lehetett mindezek átélésében. Ez a könyv már nem, viszont a műfaja, ahova besorolható: a naplóregény, a jelenlegi kedvenc olvasmányok listáján is előkelő helyet foglal el.

Változott-e valami a címen/szerzón kívül? Hogyan változtak a trendek az elmúlt bő egy évtized olvasáskutatásai tükrében hazai, reprezentatív és helyi, lokális szinten egyaránt? Ezeknek a változásoknak néhány jellemző irányát igyekszem kiemelni a tanulmányban.

A mottóként használt idézetben is megjelenik a gyermekkönyvek fogalma. A felső tagozatos, 10-14 éves korosztály számára az egyik fontos lépés a gyermekinek az elkülönítése. Vajon a fennmaradó százötvenegy könyv milyen kategóriákba sorolható? Milyen tartalmak vannak az olvasás technikáját jó esetben már problémátlanul, eszköz szinten használni tudó tizenévesek számára?

A kamaszkorban megbomló és újrakonstruálódó egyensúlyhoz kapcsolódó változások biológiai, pszichológiai és szociológiai szintéren egyaránt folynak. Az identitás újraszervezése során megváltozik a környezethez való viszony, a kortárs csoport jelentősége megnövekszik, a szülőkről való érzelmi leválás elindul (K. Németh, Koller 2015). Az identitásformálás serdülőkorban a fejlődés kiemelkedő folyamata (Péley 2002). Ennek a többirányú és összetett változásnak a nyomait mutatják a 2022-es szegedi olvasáskutatás adatai is. A gyermek és a felnőtt közötti életszakaszban lévő kamaszban már 10, 11 éves korban elkezdődnek a változások, és a 14 évesek egy része már a következő életszakaszban van. Ezért ez a 10-14 éves életkor, a felső tagozat nehezen kezelhető egységesen. Most, az olvasáskutatás kedvenc könyvei szempontjából mégis egységesen kezelem ezt a korosztályt. A digitális világhoz való kapcsolódásuk olyan közös tartalmak fogyasztását eredményezi, melyek egy külön generációs kódként is összekötik ezeket a tanulókat.

Mannheim Károly Dilthey gondolatainak összefoglalásakor a nemzedékekhez kapcsolódó egyidejűséget emeli ki: „az egy időben felnövő egyéneket mind legnagyobb fogékonyságuk éveiben, mind pedig később ugyanazok a vezérlő hatások érik – úgy a rájuk benyomást tevő intellektuális kultúrából, mint a társadalmi-politikai állapotokból. Azáltal alkotnak nemzedéket, egyidejűséget, hogy e hatások egységesek” (Mannheim 2000: 208). Mannheim Károly 1920-as években írt formálszociológiai értelmezése után egy kortárs generációkutató megfogalmazása: „az azonos korban megélhető minta nagymértékben meghatározza egy-egy generáció világszemléletét. Ezek a szemléletbeli különbségek a generációs jegyek, amelyeknek a legfontosabb sajátosságuk, hogy külső ráhatással nem változtathatók meg” (Steigervald 2020: 23). A digitális korban megélhető minta, bár vannak helyi sajátosságai is, alapvetően az internetnek köszönhetően sok közös elemet tartalmaz. „a jelen a globális generációk korszaka, akik földrajzi korlátok nélkül valósítják meg a Mannheim által generációs tényezőként meghatározott közös élmény megélését.” (Fekete 2018: 135)

A Kapocs Kutatócsoport 2022-es szegedi olvasáskutatásának felső tagozatosai mind digitális bennszülöttek, a Z generáció utolsó éveiben születtek. Válaszaik összevetése a 11 évvel korábbi szegedi olvasáskutatás adataival (Bozsó et al. 2011) s a 2017-es és 2019-es országos reprezentatív olvasáskutatás adataival (Tóth 2020) generációs sajátosságok és trendszerű változások megfigyelését segíti. Az online kérdőív kitöltésében két általános iskola és három középiskola diákjai vettek részt. Az egy bő évtized alatti trendszerű változásokat mutatja be a kollégáim írása ugyanebben a folyóirat számban (Bozsó, Patkósné 2023).

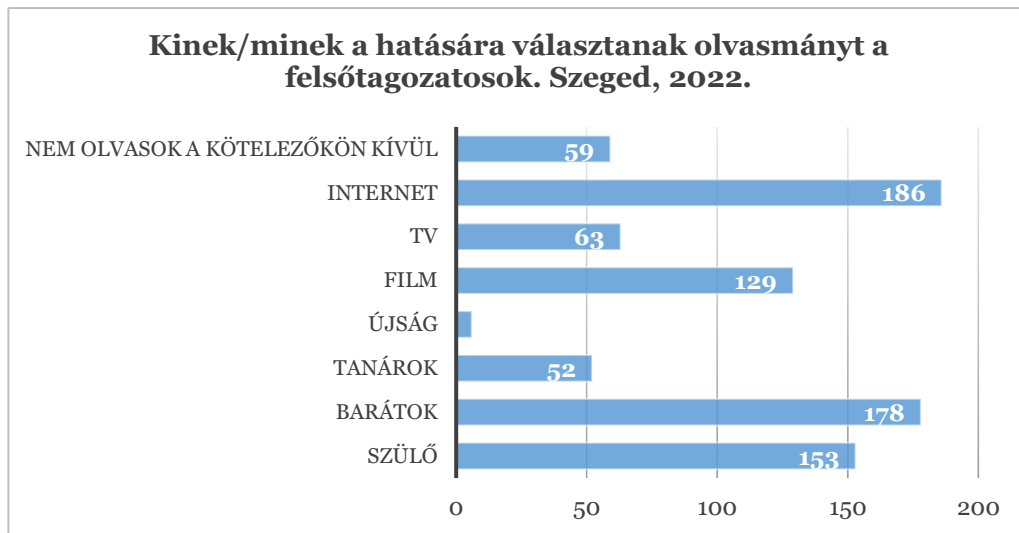
Mit mutat a kedvenc olvasmányok listája, milyen kapcsolatban áll a kötelező olvasmányokkal, s az életkori sajátosságokkal? Milyen műfajok, szerzők, sorozatok, brandek irányába fogékony a felsős korosztály? Vannak-e jelenleg generációs olvasmányok? S mindennek vannak-e szegedi, lokális vonatkozásai? Ezekre a kérdésekre keresi a válaszokat a tanulmány a szegedi 2022-es kutatás 421 felső tagozatos adatközlőjének válaszait összevetve a 2011-es szegedi kutatás 343 adatközlőjével és a 2017-es és 2019-es országos reprezentatív kutatás adataival.

A felső tagozatosok, a 10-14 évesek egy nagyon érzékeny és változatos korosztály, melyben a család elsődleges hatása mellett a kortársak és a média különféle formáinak hatása is egyre erősebben van jelen.

A vizsgált korosztály kedvenc könyveire a kérdőív több kérdésére adott válaszokból lehet következtetni: az olvasás szóra adott asszociációs válaszok között (7. kérdés), a kötelező olvasmányok bővítésére tett javaslatoknál (12. kérdés), a legutóbb olvasott könyvek listájából (20. kérdés), a „melyik szereplő bőrébe bújnál?” kérdés válaszaiból (25. kérdés). Számomra most a

legdirektebb adatokat tartalmazó 24. kérdés, a „Sorold fel két-három kedvenc könyvet vagy szerződet.” válaszainak feldolgozása a cél.

A kérdőívet érvényesen kitöltő 421 felső tagozatos diák 74 %-a válaszolt a kérdésre, tehát közel háromnegyed részük osztotta meg kedvenc könyvének címét, szerzőjét. A válaszadók közül 58-an egy könyvet/szerzőt, 118-an kettőt, 113-an pedig hármat neveztek meg. 20 válaszban szerepelt háromnál több adat. Összesen 84 szerzőt és 272 címet neveztek meg a diákok, ami elég magas szám az olvasási szokások adataihoz képest (Bozsó, Patkósné 2023). A felső tagozatosok az első korosztály, amelynek tagjai már jórészt maguk választják, választhatják meg az olvasmányukat. Fontos arra is ránézni, kik, illetve mi befolyásolja őket választásaikban.

1. diagram „Jelöld meg a felsoroltak közül azokat, akinek/aminek a hatására leginkább olvasmányt választasz!” kérdésre adott válaszok a felső tagozatosok körében Szeged, 2022. (N=421)

Látható, hogy az internet erős hatása mellett a barátok, a szülők, majd a filmek, a tv, a tanárok és legkisebb részben az újságok vannak hatással választásaikra (1. diagram). Volt kérdésünk az internethasználati szokásaikra vonatkozóan is. Ebből kiderül, hogy rendszeresen a következő tevékenységeket folytatják: chatelnek (233), a zenei oldalakat látogatják (230), videókat néznek (225), közösségi oldalakat (190) és filmeket (180). Ezekből az internethasználati formákból mindegyik támogatja a könyves tartalmakat, de talán az elég nagy és szórt területet jelentő közösségi oldalakon található tematikusan, címkézve ilyen tartalom. Ez viszont egy meglehetősen távol eső terület, mely már nem csak a Facebookot jelenti, sőt ennek a felsős korosztálynak egyre kevésbé azt, hanem elsősorban az Instagramot, a TikTokot. A szöveges tartalmak mellett, gyakran helyett, megjelennek a képes és videós formák. Szirmai Éva és Árgilán Viktor kollégáink megvizsgálták az internethasználati szokásokat a szegedi 2022-es olvasáskutatás válaszaiban. „A felső tagozatosok és a középiskolások is a TikTok és az Instagram látogatását emelték ki a legnagyobb számban” (Szirmai, Árgilán 2022: 40). Igaz, hogy az olvasás helyébe a vizuális tartalmak fogyasztása lép, ahogy megállapítják. Az egy újabb kérdés, hogy a vizuális tartalmak hogyan kapcsolódnak könyvekhez, könyves tartalmakhoz, hogyan támogatják az olvasást. Bereczki Enikő ifjúsági- és generációs szakértő például a digitális detox kapcsán említi az olvasást, mint lehetőséget, mikor tudatos, határozott idejű képernyő nélküli időt alakítanak ki maguknak a fiatalok. Igaz, hogy ez a 16-24 éves korosztály jellemzője inkább (Bereczki 2023). „A BookTok térhódítása is hatalmas szerepet játszik abban, hogy a Z generáció olvasási szokásai az utóbbi időben megváltoztak. Ez a TikTok könyvrajongóinak közössége, ahol a fiatalok megosztják egymással az élményeiket, és a #booktok hashtaget – amire már közel négymillióan kerestek rá – használva népszerűsítik az olvasást. Az ajánlók és vélemények milliói közül mindig kiemelkedik egy-egy igazán fontos könyvcím” (Bereczki 2023). Ez viszont már a felső tagozatos diákokat is érinti, ahogy az a kedvenc könyvek szerzőinek listájából is kiderül.

A felső tagozat kedvenc könyvei

	2011 Szeged	2022 Szeged	2017 országos	2019 országos
1	Stephenie Meyer (20) J. K. Rowling	Leiner Laura (68)	Gárdonyi Géza (25)	J. K. Rowling (20)
2	Agatha Christie (8)	J. K. Rowling (56)	Molnár Ferenc (17)	Jeff Kinney (16)
3	Jeff Kinney (5)	Jeff Kinney (42)	J. K. Rowling (7) Jeff Kinney Jókai Mór	Molnár Ferenc (13)
4	Thomas Brezina (4) Darren Shan J. R. R. Tolkien	Geronimo Stilton/ Elisabetta Dami (23)	Leiner Laura (6)	Fekete István (10)
5	Meg Cabot (3) Tea Stilton	Molnár Ferenc (29)	Móra Ferenc (5) Móricz Zsigmond	Gárdonyi Géza (8)
6		J. R. R. Tolkien (14) Gárdonyi Géza	Mikszáth Kálmán (4) Erich Kästner	Fazekas Mihály (7)
7		Rick Riordan (12)		Leiner Laura (6)
8		Colleen Hoover (11)		Erich Kästner (5) Jókai Mór
9		Berg Judit (5) Rupi Kaur		Berg Judit (4)
10		Agatha Christie (4) Kisimoto Maszasi		

1. táblázat: Felső tagozatosok kedvenc könyvei – szerzők szerint

Forrás: saját szerkesztés

A kedvenc könyvek szerzőkre fókuszáló táblázatát (1. táblázat) kiegészítettem a 2011-es, szintén szegedi olvasáskutatás adataival és a 2017-es, 2019-es országos reprezentatív kutatás eredményeivel. A 2011-ben szegedi listavezető Stephenie Meyer, az *Alkonyat* szerzője ma már nem szerepel a toplistán, viszont a másik listavezető J. K. Rowling változatlanul komoly vezető szerepet tölt be: a 2022-es szegedi listán második, az országos kutatásban harmadik és első helyeken szerepel. A *Harry Potter* sorozat globális irodalmi jelenséggé vált 1997-es megjelenése óta (magyar nyelven 1999). Elsősorban az Y generáció számára volt meghatározó az olvasási szokások kialakulásában, de a helyi kutatásból is látható, hogy még a Z generáció számára is fontos könyvvé vált.

Agatha Christie a 2011-ben elfoglalt második helyről a tizedikre csúszik, s a krimi műfaja nem is jelenik meg a listán más szerzőhöz kapcsolhatóan. De a visszajelzések alapján az izgalmak iránti igény megmarad. A krimi zsánere ennél a korosztálynál beépülni látszik a fantasy műfajába, ahol a nyomozás fontos szerepet tölt be. A *Harry Potter* sorozat részei is felfoghatók egy-egy rejtély megoldásának.

Jeff Kinney amerikai karikaturista, producer, játéktervező, színész, filmrendező és író sorozata, az *Egy ropi naplója*, melynek első része *Greg Heffley feljegyzései* címet viseli és 2007-ben jelent meg magyarul, egy évvel az angol megjelenést követően, a 2011-es lista harmadik helyén szerepelt, s a pozíciója nem változott 2022-re sem a helyi listán. Az országos felmérésben is a második, harmadik helyeket foglalja el. Ennek egyik oka az lehet, hogy nem egy lezárt sorozatról van szó, hanem egy olyan sikerszériáról, ami jelenleg magyarul a 17. kötetnél tart. A felső tagozatos diákok életét viccesen, karikatúraszerűen bemutató sorozat és a szintén erről a korosztályról szóló *Harry Potter* sorozat 11 év viszonylatában is bent maradtak a toplista élmezőnyében. Az X generációs szerzők könyveinek kiskamasz szereplőivel a felső tagozatosok, a Z generációsok könnyen és szívesen azonosulnak.

A 2011-es listáról a későbbiek során több szerző eltűnik: Thomas Brezina osztrák ifjúsági szerzőnek számos könyve, sorozata jelent meg magyarul a humorral fűszerezett fantasy műfajában. Darren Shan ifjúsági horrorregényei a vámpír téma feldolgozásai, témájuk miatt a szintén eltűnt *Alkonyat* párjának tekinthetők ebben a listában. Meg Cabot romantikus lányregényei sem szerepelnek már a későbbi felsorolásokban. J. R. R. Tolkien, aki a fantasy irodalom egyik klasszikusa, negyedik helyről a hatodikra csúszik és az országos listákon nem szerepel. A 2011-ben utolsóként, ötödikként szereplő Stilton könyvek, melyek Elisabetta Dami olasz író nő nevéhez kötődnek és két változatban, Geronimo és Tea Stiltonként szerepelnek a könyvek szerzőjeként, 2022-ben a negyedik helyre kerültek. Ebben az esetben is lezáratlan sorozatokról van szó, melyek rajzos, különféle betűkaraktereket használó formája a képregényekhez, s az *Egy ropi naplójához* teszi hasonlónak a könyveket.

A *Pál utcai fiúk* az a könyv a kötelező irodalmak sorában, amit a leginkább kedvelnek a diákok, hiába az egyik legrégebbi, 1901-es megjelenésű a listán. A belőle készült musical 2016 óta folyamatosan telt házas sikerdarab lett a Vígszínházban Dés László zenéjével, Geszti Péter és Grecsó Krisztián szövegkönyvével. A legismertebb dala pedig a pedagógus- és diáktüntetések egyik visszatérő elemévé vált. Ennek a kötelező olvasmánynak van talán a legtöbb átírása és feldolgozása. A legfrissebb a már említett Elisabetta Dami, olasz író nő egeres verziója, aki Molnár Ferenc azonos című művének átdolgozott változatát írta meg. (Dami 2023) Készült belőle interaktív, lapozgató, Nemecek megmentésére épülő kalandkönyv is Nagy Ádám munkájaként (Nagy 2020). S rajongói kézikönyv is született Mészöly Ágnesnek köszönhetően. (Mészöly 2021) Az alapkönyv a szegedi 2022-es listán az ötödik helyet foglalja el, az országos listákon második és harmadik helyen szerepel. Ez talán a legjobb példája annak, hogyan lehet a megfilmesítés mellett népszerűsíteni egy olyan irodalmi szöveget, amit szeretnénk, ha több generáció is megismerne.

A kötelező irodalom szerepeltetése a kedvenc könyvek listáján mindig felveti a gyanút, hogy valójában az olvasás hiányát, illetve a kevés ismert közül némi élményt nyújtó könyvet takarja. Kötelező irodalmon belül a másik népszerűbb könyv, az *Egri csillagok*, mely hatodik helyen szerepel 2022-ben és az országos listákon a vezető és az ötödik helyet foglalja el. A könyv 2005-ben a Nagy Könyv országos felmérésében ugyan listavezető lett, de sikere nem feltétlenül az olvasásról szól. Ahogy Kovács Lajos is megfogalmazta: „a Nagy Könyv-verseny ennél is távolabbi metszetben jelölte ki az epikához kötődő tetszésindexünk koordinátáinak találkozási pontját, azt pedig mindenki tudja (hallgatunk is róla rendszeresen), hogy egy konzervatív, nehézkes iskola-rendszer és lázadó diáksága egymás foglyává vált ebben a megmérettetésben” (Kovács 2020). J. R. R. Tolkien, a fantasy irodalom atyja szintén az ötödik helyen van a szegedi 2022-es listán. Ezután a 10. helyre kerülő Agatha Christie-t kivéve csupa új szerző szerepel a legutóbbi évek kínálatából: Rick Riordan, Colleen Hoover, Berg Judit, Rupí Kaur és Kisimoto Maszasi. Rick Riordan nevéhez több sorozat is fűződik, 2008-tól jelennek meg a Percy Jackson történetei a szegedi székhelyű Könyvmolyképző Kiadó gondozásában. A 12 éves kamaszfiú történetei sokak kedvencei lettek, mitológiai hőseinek pedig még a magyartanárok is örülnek. Bár magyar szerzőktől is több hasonló mitológia-átíratot lehet olvasni: Szakács Eszter *Grifflovasok trilógiáját*, Bessenyei Gábortól *A jövő harcosait*, Böszörményi Gyula *Gergő-regényeit* vagy Zalán Tibortól *A rettentő görög vitézt*. A listán következő amerikai szerzőnő Colleen Hoover könyvei korosztály szempontjából kilógnak a sorból, inkább a felnőttek könyvei között lenne a helyük, a szegedi gimnazistáknál a harmadik helyet foglalják el. Könyvei 20-as, 30-as éveikben járó női főszereplők életének drámai, romantikus eseményeiről szólnak. Általa jelenik meg a listán a közösségi média konkrét hatása az olvasmányok kiválasztásánál. Könyveit a TikTokon népszerűsítik a rajongók, a BookTok könyvek között is szerepel.

Berg Judit, bár kifejezetten sok korosztályt megszólít a könyveivel, valószínűleg a *Rumini* sorozattal került a listára, mely alternatív kötelező olvasmány is sok iskolában. Rupí Kaur az indiai születésű, Kanadában élő költőnő, illusztrátor az Instagramon publikált verseivel tűnt fel. Magyarul a Könyvmolyképző Kiadó adja ki a köteteit. Fő témái a szerelem, a veszteség, a nőiség megélése, kötetei Colleen Hoover könyveivel hasonlóan a felnőtt könyvekhez sorolhatók. Visszont vele a versek is felkerültek a kedvenc könyvek műfaji listájára. Kisimoto Maszasi japán mangaművész, a *Naruto* című mangasorozat fűződik a nevéhez, és vele egy új műfaj is felkerült a listára.

A szegedi kutatás lokális, gyakorló és helyi közoktatási intézményekhez köthető, nagy elemszámú kutatás volt. A kedvenc olvasmányok tekintetében megfigyelhető a nemzetközi, vagy inkább amerikai trendekhez való csatlakozás, melynek érdekes lokális vonatkozása, hogy a *Ropi* sorozat és Rick Riordan könyvei mellett a Colleen Hoover és a Rupi Kaur könyveket is a szegedi székhelyű Könyvmolyképző Kiadó adja ki. Ha a kedvenc könyveket a magyar nyelven megjelentető kiadók szerint vizsgáljuk a teljes 2022-es lista negyedét a Könyvmolyképző Kiadó kiadványai jelentik. A szegedi székhelyű kiadó jó érzékkel választja ki a szerzőket és követi a nemzetközi trendeket. A 2011-es listát vezető *Alkonyat* is náluk jelent meg Rakovszky Zsuzsa fordításában. A kiadó sajátossága, hogy átveszi az eredeti borítókat is, melyeken apró betűkkel szerepelnek csak magyar nyelvű információk. A könyvkiadó életkori sajátosságokra való érzékenységét mutatja az a pöttyös jelölés, amit bevezettek, s a könyvtárakban és a kamaszok között fogalommá váltak, a vörös pöttyös könyvek, melyek a 14–18 éves korosztályt célozták meg. Az évek során többféle pötty felkerül a könyvekre: az arany, bíbor, narancs, rubin, zafír, kristály egyre magasabb korosztályt jelöltek. Idővel kezdett elmosódni ezeknek a jelöléseknek a jelentősége. Az egyik legnépszerűbb Colleen Hoover könyv, a *Velünk ér véget* a rubin pöttyös besorolást kapta, ami a fiatal felnőtteket, a 17 év felettieket célozza meg. A borítón szereplő ajánlás: „Fiatal nőknek felső korhatár nélkül” viszont kifejezetten tágra nyitja a lehetséges olvasók körét. Így történhetett, hogy egy olyan könyv, ami egy bántalmazó párkapcsolatról szól, szexuális erőszak leírását is tartalmazza, transzgenerációs traumák mellett a hajléktalanság is témája, 14 éves és még fiatalabb lányok olvasmányává vált.

Érdekes helyzet állt elő nemrég, mikor a Szabados Ágnes által működtetett *Nincs időm olvasni* kihívás közös könyve éppen egy Colleen Hoover könyv lett. Több magyartanár kölcsön tudta kérni a diákjaitól a könyvet, akár általános iskolában is. A könyv és a maga a jelenség megosztó volt a csoportban, s az egyik magyartanár megkérte egy hatodikos diákját, hogy írjon róla, miért szereti Colleen Hoover könyveit. A kislány (vagy fiatal nő?) a könyvekben szereplő komoly témákat emelte ki írásában. Valóban komoly témákat érint a szerzőnő, amelyek elsősorban a 20-as, 30-as nők problémái. Összevetve a korosztály által szintén kedvelt Leiner Laura könyvekkel nagyon sok különbség állapítható meg. Varga Katalin angol–könyvtárostánár szakos hallgató összehasonlítását használva ezek a következők: szerelem (LL) – erotika (CH); egy gimnazista lány mindennapjai (LL) – komoly témákat dolgoz fel (CH), tanulás (LL) – munka (CH), témái: barátság, szerelem, továbbtanulás (LL) – témái: erőszak, hajléktalanság, halál. (CH)

A *The New York Times*ban megjelent egy cikk, amely az író nő sikerének mibenlétét igyekszik megfejtani. Ez elsősorban a közösségi média ügyes használata volt, mely közel 4 millió követőt eredményezett. A járvány alatt ingyenesen hozzáférhetővé tette a szerzőnő néhány könyvét, amitől megugrottak az eladások. „A legtöbb kasszasiker szerző egy népszerű sorozat miatt tör ki, mint például a *Twilight* vagy a *Harry Potter*, vagy úgy épít fel márkát, hogy egy felismerhető műfajban ír. Hoover eklektikus. Írt románcokat, gőzerős pszichológiai thrillert, szellemtörténetet, megrázó regényeket a családon belüli erőszakról, a kábítószerrel való visszaélésről, a hajléktalanságról és a szegénységről. Bár könyveit nehéz kategorizálni, a legtöbbben a szex, a dráma és a felháborító cselekményfordulatok addiktív kombinációja van” (Alter 2022).

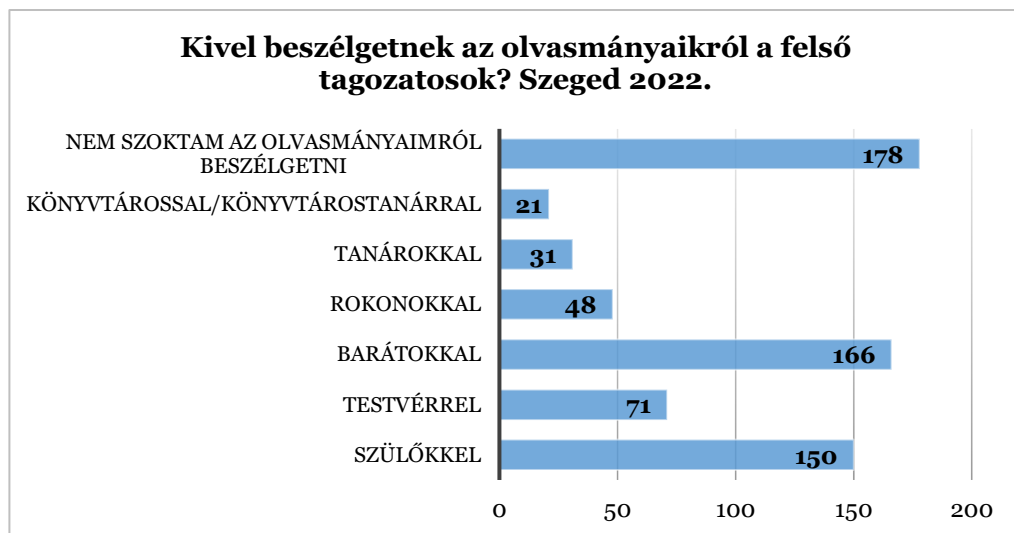
S még ezzel sem lenne probléma, ha a népszerű könyv a bántalmazó kapcsolatot nem mutatná be olyan romantikusan, hogy a könyv célja a visszajára fordulni látszik. Komolyan elgondolkodtatóak ezek a könyvek ebben a korosztályban. A jelenség jobb megértése végett érdemes szinte a profilozás szintjén megnézni, kik szeretik ezeket a könyveket.

A gyakorló iskolában hárman említették a szerzőnő könyveit. Mindhárman nyolcadikos lányok, ketten értelmiségi szülők gyerekei. Egyikük házi könyvtárának nagysága haladja meg a 150 kötetet. Mindhárman ötös tanulók. További említett szerzők: E. L. James, Elle Kennedy, Tahereh Mafí, Suzanne Collins, Jenny Han. Idegen nyelven rendszeresen olvasnak, jelenleg nincs könyvtári tagságuk. Érdekes, hogy csupa női kortárs szerzőt olvasnak, és kifejezetten felnőtt tartalmak is megjelennek. Egyikük a következő emlékezetes jelenetet írta le: „Elfordítottam a fejem, hogy oda nézzek, és akkor... És akkor történt, hogy először megláttam Antal-Kelemen Ádámot. Cortezt... (Leiner Laura, Szent Johanna Gimi)”

A területi általános iskolában öten említették Colleen Hoover könyveit, négy hetedikes és egy nyolcadikos lány. Mindannyiuk szülei felsőfokú végzettségűek, s mindegyikük házikönyvtárának nagysága meghaladja a 150 kötetet. Kitűnő, négyes és közepes tanuló is van köztük. Négyen alkalmanként, egyikük rendszeresen olvas idegen nyelven. További említett szerzők: Lerner Laura, Tahereh Mafi, Sarah J. Mass, Rachael Lippincot, Anna Todd. Itt is csupa kortárs női szerzőt olvasnak, viszont itt kevésbé tolnának el a felnőtt tartalmak felé. Egyikük megjegyzése a kötelezők bővítése kapcsán: „Colleen Hoover összes könyvére, mert szerintem azok tanulságosak”. Kérdés lehet, hogy mit jelent ennek a korosztálynak az, hogy tanulságos. Többek között a médiának köszönhetően korán találkoznak, találkozhatnak komoly problémákkal, a felnőtt élet számtalan jelenségével. Részben emiatt is jelen van a kamaszoknál a pszichológiai érdeklődés felerősödése. Az említett könyveket, Colleen Hoover és Rupi Kaur könyveit valóban az internet hatására olvassák a diákok: Colleen Hoover a BookTok könyvek között szerepel, Rupi Kaur az Instagram révén vált ismertté. Mindkét szerző könyveit a Stiblar Erika által leírt irodalmi pedofília eseteinek lehet tekinteni, mikor olyan tartalmú mű kerül az ifjúság kezébe, ami felnőtt olvasók igényeire szabott (Stiblar 2008). Az interjúban a pszichológus éppen a 2011-es szegedi listán is szereplő Darren Shawn ifjúsági horrorsorozatai kapcsán fejti ki ezek káros hatását. „A tizenévesek sem rendelkeznek olyan mértékű rálátással és döntési képességgel, hogy meg tudják védeni magukat a nem megfelelő ingerekkel szemben [...] Kimarad a lényegét jelentő, építő jellegű út, a félelem feloldásának momentumai, az egészségmegőrző és tanító hatás. Erőszakosan azt az érzést sugallják, hogy akár most is, épp veled, bármi megtörténhet, és csakis abban a forgatókönyvben menekülhetsz meg, amit ő felkínál. A fikció világában azt állítja, hogy a valóságról beszél, vagyis hazudik” (Stiblar 2008).

Ezek az állítások Colleen Hoover könyvei kapcsán is megfogalmazhatók. Valamelyik könyves oldalon azt írták, hogy pszichológiai horrorként kellene reklámozni a könyveit, illetve a drámaíró jelzést is kiérdemelte.

Nem csak az a gond, hogy ilyet olvasnak a fiatalok, s felfelé választanak a tanulók, hanem az is, hogy az olvasottak feldolgozására az iskola kevésbé készíti fel őket, a családok pedig esetlegesen tudnak benne segíteni. Egy-egy ilyen könyv feldolgozásához beszélgetések kellenek. Ebben a felsős korosztályban különösen fontos lenne a tanárok, a szülők szerepe és nyitottsága (Hevesi 2022). A kérdőív erre vonatkozó kérdésénél a következő válaszokat kaptuk.

2. diagram a „Szoktál-e az olvasmányaiddról beszélgetni? Kikkel? (többet is megjelölhetsz)” kérdés válaszaiból a szegedi, 2022-es olvasáskutatásban. (N=421)

Látható, hogy a legtöbben nem beszélgetnek az olvasmányaikról, akik megteszik, azok elsősorban a barátaikkal, a szüleikkel, testvéreikkel, rokonaikkal teszik. A barátok mellett a család ennek a fóruma. Ha a tanárok is erősebben bekerülnének ebbe a párbeszédbe, akár ezek a po-

puláris irodalmak is kiindulópontok lehetnének, szövegértelmezési, szövegértési és főleg kritikai gondolkodást fejlesztő gyakorlatokhoz. S ez akár járható út lehetne a minőségibb, összetettebb irodalmi művek felé.

A „nem szokott az olvasmányairól beszélgetni” válaszok túlsúlyának egyik magyarázata lehet az is, ha az olvasmány kifejezetten csak a szórakoztatást szolgálja, nem kíván feldolgozást. „A szórakoztató mű nem »nyitott«, hanem maradéktalanul zárt, s ebből eredően – Lukács szóhasználatával élve – nincsen »Utánja«. Bármilyen erősek is a mű által keltett emóciók olvasás közben, intenzitásuk szinte a nullára csökken a befogadás után” (Simon 1990: 49).

A szegedi 2022-es olvasáskutatás kedvenc könyveket tartalmazó listája sokat változott az előző, a 2011-es kutatás óta. Egyfajta egyensúlyi helyzet állt be, a kieső szerzők által képviselt műfajok más szerzők révén ugyanúgy részei a listának. Bekerültek a kötelező irodalmakból is művek, maradtak benne klasszikusok és a legfrissebb nemzetközi trendekhez tartozó szerzők is megjelentek.

1. kép Kedvenc könyvek szerzői generációk szerint. (Szeged, 2022. felső tagozat)

Ha generációs szempontból nézzük, akkor a klasszikus és a kötelező irodalmak szerzői kerülnek egy csoportba: Agatha Christie (1890–1976), Gárdonyi Géza (1863–1922), J. R. R. Tolkien (1892–1973), Molnár Ferenc (1879–1952). A Boomer generációt egyedül Elisabetta Dami képviseli 1958-as születési évével. Az X generáció szerzőinek tábora a legnépesebb: Rick Riordan (1964), J. K. Rowling (1965), Jeff Kinney (1971), Berg Judit (1974), Kisimoto Maszasi (1974), Colleen Hoover (1979). A Z-generációs olvasók zömmel a szüleik, sőt inkább nagyszüleik kor-

osztályának szerzőitől választanak, ennek oka persze a középkorú szerzők könyvpiacra elfoglalt helye is. S megjelennek az Y-generációs szerzők is Leiner Laura (1985) és Rupí Kaur (1992) személyében.

Sokszínű, változatos ez a lista, melynek viszonya a táblázatban szereplő többi könyvlistához, s további szempontok szerinti vizsgálata, mint műfajok, női/férfi szerzők, a kötelezők aránya, kiadók, a művek keletkezési ideje, további publikációk témája.

A huszadik században az egyik legfontosabb információszerezési forma az olvasás volt, a századot záró Z generáció számára ehhez, a nagyobb aktivitást kívánó formához való viszony átalakul. Felerősödnek a tartalomfogyasztás szempontjai, melynek az írók is igyekeznek megfelelni. Hogy milyen tartalmak kerülnek az általános iskolások kezébe, milyen forrásból, erről nyújt látóképet a szegedi olvasáskutatás.

Irodalom

- Alter, A. (2022). How Colleen Hoover Rose to Rule the Best-Seller List. *The New York Times*.
<https://www.nytimes.com/2022/10/09/books/colleen-hoover.html?smid=url-share> Utolsó letöltés: 2023. 09. 22.
- Bereczki E. (2023). A Z generációs fiatalok durván sok papírkönyvet olvasnak, de egész máshogy. Az interjút készítette Kozics Júlia, *Index*. <https://index.hu/kultur/2023/07/17/konyv-olvasas-olvasasi-szokasok-booktok-z-generacio-fiatalok/> Utolsó letöltés: 2023. 09. 22.
- Bozsó R., Baráthné Hajdu Á., Harkai D., Pajor E., Patkósné Hanesz A. (2011). *Olvasási szokások a tizenévesek körében Szegeden – Kutatási beszámoló*. SZTE JGYPK Felnőttképzési Intézet.
- Bozsó R., Patkósné Hanesz A. (2023). Unalom? Nyugalom? Izgalom? Szegedi gimnazisták olvasási szokásai és azok változásai egy évtized alatt. *Közösségi Kapcsolódások - tanulmányok kultúráról és oktatásról*, 3(2), 29–39.
- Farkas F. (2020). A Múzeumi és könyvtári fejlesztések mindenkinek projekt keretében megvalósult Az én könyvtáram program eredményei. *Könyvtári Figyelő*, 66(3), 437–455.
- Fekete M. (2018). *eIdő, avagy a szabadidő behálózása. Generációs kultúrafogyasztás a digitális korban*. Belvedere könyvek.
- Gombos P., Tóth M., Péterfi R. (2019). Hogyan és mit olvas a digitális generáció – a 2017-es reprezentatív olvasásfelmérés tapasztalatai. *Könyv és Nevelés*, (21)3-4, 12–50.
- Hevesi, T. M. (2022). Szexualitás a népmesékben és a tanteremben. *Közösségi Kapcsolódások – tanulmányok kultúráról és oktatásról*, 2(2), 96–113. DOI:10.14232/kapocs.2022.2.96-113
- K. Németh M., Koller É. (2015). Serdülőkor: normatív krízis vagy deviancia? *Iskolapszichológiai Füzetek*. 33. sz. ELTE Eötvös Kiadó.
- Kovács L. (2020). Az X írónemzedéktől az alfa olvasógenerációig. Rohamos nemzedékváltás – kullogó gyermekirodalom? In: Uő. „Mi közük hozzám?” *Kritikák, töprengések, diagnózisok*. Szeged: JATEPress Kiadó. 345–351.
- Könyvmolyképző – avagy a pöttyök/jelzések jelentése*.
<http://szyszzyy.blogspot.com/2016/11/konyvmolykepzo-avagy-pottyokjelzesek.html> Utolsó letöltés: 2023. 09. 22.
- Mannheim K. (1928). Das Problem der Generationen. *Kölner Vierteljahreshefte für Soziologie*, 7. 157–185. Magyarul: (2000): A nemzedékek problémája. In: Uő. *Tudásszociológiai tanulmányok*. Budapest: Osiris Kiadó, 201–255.
- Mészöly Á. (2021). *A Pál utcai fiúk. Rajongói kézikönyv*. Móra.
- Nagy Á. (2020). *A Pál utcai küldetés. Mentsük meg Ernőt!* Athenaeum.
- Péley B. (2002). *Rítus és történet*. Új Mandátum.
- Simon Z. (1990). *Az irodalom peremvidéke*. Múzsák.
- Steigervald K. (2020). *Generációk harca – hogyan értsük meg egymást?* Partvonal.
- Stiblar E. (2008) Átitatva az időtlenséggel. interjú. *Demokrata*, (10)29
<https://demokrata.hu/kultura/atitavva-az-idotlenseggel-76964/> Utolsó letöltés: 2023. 09. 22.
- Stilton, G. (2023). *A Pál utcai fiúk*. Kolibri.
- Szirmai É., Árgilán V. S. (2023). Olvasás a képernyőn? Új eszközök, új szokások a digitális korban. *Közösségi Kapcsolódások – tanulmányok kultúráról és oktatásról*, 2(2), 35–48.
 DOI:10.14232/kapocs.2022.2.35-48
- Tóth M. (2020). A 3-18 év közötti hazai lakosság olvasási és könyvtárhasználati szokásai 2019-ben. In: „Az én könyvtáram” program. *Módszertani mozaikok. Kutatások és válogatott tanulmányok gyűjteménye*. Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár. 318–360.